

Nåd och Sanning

Reflektioner om teologisk utbildning utifrån ett bibliskt motto.

I Församlingsfakultetens logo möter orden "nåd" och "sanning". De inramar Kristusmonogrammet som står framför en skriftrulle. På detta sätt beskrivs vad för slags teologisk institution som Församlingsfakulteten vill vara och vad som är dess uppgift: Att Kristus ska träda fram genom de heliga Skrifterna, att Guds *nåd* och *sanning* ska få forma undervisning, forskning och förkunnelse.

Ordparet "nåd och sanning" möter på flera ställen i Bibeln, såsom t.ex. i 2 Mos 34:6, Ps 117:2, Joh 1:17. Vardera av dessa begrepp, "nåd" respektive "sanning", är i Bibeln fyllda av mening och innehåll. Frågan här blir, hur de kan leda oss i reflektionen över utformandet av en teologisk utbildning. Att åtskilja och renodla de båda begreppen hjälper oss att se olika sidor av Guds uppenbarelse. Om vi förenklar saken kan "nåd" i detta sammanhang sammanfatta hur Gud vill möta vårt hjärta, och "sanning" hur han vill möta vårt intellekt. Guds nåd säger att hans väsen är präglad av godhet och barmhärtighet. Guds sanning åter säger oss att hans väsen är präglad av trofasthet, han är sann mot sig själv och det förbund han har stiftat. Vi kan – förenklat – säga, att nåden möter oss med förlåtelse för alla synder, och att sanningen möter oss med kunskap om vem Gud är och hur vi ska förstå världen och oss själva. Båda aspekterna möter när vi tar del av Guds uppenbarelse. Ibland har dessa båda sidor av Guds ord och handling beskrivits som att nåden handlar om människans existentiella sida, där tematiken skuld-förlåtelse, är central, och sanningen handlar om människans intellektuella sida, då hon orienterar sig i livet med hjälp av sitt

förnuft. För att förenkla ytterligare kan man då säga att nåden talar till hjärtat och sanningen till intellektet eller förståndet. Det ligger något i en schematisk uppdelning av detta slag och det kan hjälpa oss att se hur mycket som ligger i Bibelns tal om "nåd och sanning". Samtidigt behöver vi se hur de båda orden hör samman. Det sammanbindande *och* behöver få komma till sin rätt.

Inom dogmatiken har Guds ord beskrivits utifrån de två sidor som ovan nämnts. I traditionella evangelisk-lutherska framställningar har man inledningsvis haft avsnittet "prolegomena", som beskriver förutsättningarna för dogmatiken, och där beskrivit Bibeln som *norm* för hur vi kan tala sant om Gud och hans verk. Han har gett oss Bibeln och genom den kan vi skilja sanning från lögn. Den är, med Konkordieformelns ord, enda regel och rättesnöre varefter alla lärare och läror ska bedömas. Längre fram i den dogmatiska framställningen har man återvänt till att beskriva Bibeln ur ett annat perspektiv, nu med fokus på hur den är Guds redskap, hans instrument att verka omvändelse och tro i människans hjärta. Guds ord beskrivs här som ett "nådemedel", vilket betyder att Guds nåd, barmhärtighet och förlåtelse skänks *genom* Guds ord. Det är ett kraftfyllt ord som verkar tro i hjärtat.

Nåd och sanning: båda går till hjärtat

Så långt om uppdelningen av begreppen nåd och sanning och åtskiljandet av dem. Vi ska nu se hur nåd och sanning hör ihop. Det kan tyckas självklart att de ska hållas samman men en blick på teologihistorien visar att så inte alltid har varit fallet.

När det i Bibeln talas om nåd och sanning, så påminns vi alltså om att dessa båda aspekter hör ihop. När frågan gäller en teologisk utbildning så kan vi här tänka på att det inte bara är skuldfrågan som är en existentiell fråga, som griper djupt in i vår personlighet och berör våra livsvillkor, utan det kan även sanningsfrågan vara. Frågan om sanning i studierna handlar inte bara om realiakunskap, alltså om fakta som rör Bibelns värld och vår, utan ytterst sett om vad som är värt att lita på och bygga sitt liv på. När någon börjar studera teologi och ställs inför frågor som rör Bibelns sanning i olika frågor så kan dessa väcka djupt existentiella frågor. Ett par vittnesbörd från två inflytelserika teologer i Sverige kan exemplifiera detta. När Natan Söderblom kom för att studera teologi vid Uppsala universitet ställdes han inför den tidens exegetiska forskning, dominerad av bl.a. Julius Wellhausens (1844–1918) teorier. Enligt denne tyske exeget var de bibliska böckerna tillkomna på ett annat sätt än vad de själva hävdade. Han vände på ordningen och hävdade att profeterna var äldre än Moseböckerna och att Mose lag var en sentida konstruktion som i huvudsak tillkommit efter den babyloniska fångenskapen. Detta framfördes i vetenskapens namn och Söderblom har beskrivit vilken kris mötet med Wellhausens teorier ledde honom in i. När han senare läste om Luthers *Angst*, hans plåga och inre anfäktelser, menade han att detta var en träffande beskrivning av hans eget tillstånd, när "teorin om kristendomens sanning skakades och föll i bitar". På ett liknande beskriver Einar Billing i sitt herdabrev vilken chockartad upplevelse det blev för honom att möta Wellhausens teori. Det var som en jordbävning där "allt tycktes störta samman under ens fötter". Hur dessa båda teologer hanterade vad de mötte ska vi inte gå in på här men deras reaktion visar hur sanningsfrågan, om vi kan lita på att Bibeln talar sanning, är en existentiell fråga som inte bara berör vårt intellekt utan även personlighetens innersta. Nåd och sanning är på detta sätt inte åtskilda till olika sidor av människan utan de överlappar varandra.

Nåd och sanning: sanning är en förutsättning för nåden

Ytterligare ett sätt som nåd och sanning hör samman på i Bibeln, är att nåden har sin grund i vem Gud är och vad han har gjort i historien. Med andra ord är nåden inte möjlig utan den historiska sanning som ligger bakom den. Detta är viktigt

att betona när vi tänker på teologisk utbildning. Sedan liberalteologins genomslag under 1800-talet har det varit vanligt att teologer har velat hålla fast vid Guds nåd men samtidigt förnekat sanningen i hans ord. Liberalteologin runt sekelskiftet 1900 ville komma åt Jesu "enkla lära", samtidigt som man förnekade mycket av det som evangelierna berättar om honom. Utifrån andra utgångspunkter skedde något liknande i den teologi som var inspirerad av Rudolf Bultmann, där man vill hålla fast vid evangeliets budskap, dess *kerygma*, men samtidigt förneka annat i den bibliska uppenbarelsen.

Ur FFG:s perspektiv kan här nämnas ytterligare ett exempel på åtskiljandet av nåd och sanning. Vid FFG:s bildande i början av 1990-talet bedrevs en s.k. narrativ teologi vid Göteborgs universitet, och vi ska se lite närmare på den.

Med narrativ teologi menas en teologi som betonar berättelse-aspekten i Guds uppenbarelse (jfr latinets *narrare*, berätta). I en sådan betoning ligger något viktigt för det är ju så Gud i hög grad har uppenbarat sig. Från berättelsen om Adam och Eva i paradiset via alla Gamla testamentets berättelser till Nya testamentets berättelse om Jesus, så ger oss Bibeln berättelser som vi ska leva i och av. Men i vissa former av narrativ teologi så sker betoningen av berättelsen *på bekostnad av det historiska sanningsanspråket* som ligger i (de flesta av) dessa berättelser. Att fråga efter historisk sanning ses då som irrelevant eller direkt fel. Poängen i berättelserna skulle vara att de hjälper människan till livstolkning och orientering, vilket de kan göra även om berättelserna inte är historiskt sanna, på ett liknande sätt som god skönlitteratur kan göra det. Men att på detta sätt försöka behålla ett budskap, t.ex. om Guds nåd och godhet, skilt från det historiska, vad Gud har gjort i historien, är att åtskilja vad Gud har fogat samman. Den stora "test-texten" för att skilja god narrativ teologi från dålig, är 1 Kor 15. I detta uppståndelsens kapitel beskriver Paulus hur allt beror på om Kristus har uppstått eller inte. Om han inte har uppstått är tron meningslös och människan ännu kvar i sina synder. Paulus ställer saken på sin spets, och han fortsätter: "Men nu har Kristus uppstått från de döda, som förstlingen bland de avsomnade!" (1 Kor 15:20). Nåden som korintierna tog emot i tro, syndernas förlåtelse som Paulus nämner, hade sin grund och förutsättning i den historiska sanningen att Jesus från Nasaret blev korsfäst och uppstod i enlighet med skrifterna.

Att nåd och sanning ska hållas samman gäller alltså inte bara sanningen om Guds väsen och karaktär som trofast. "Sanning" gäller även de frälsningsgärningar som Gud har genomfört i historien och som Bibeln berättar om. Detta hör i sin tur samman med att Gud är skapare av himmel och jord och att det materiella och historiska därför är viktigt för Gud. I fornkyrkan hade de tidiga kristna en dödsfiende i den s.k. gnosticismen som förnekade att skapelsen kom från den högste Guden och att det materiella var något gott. De förkunnade andliga budskap som var skilda från den materiella och historiska verkligheten. I Bibeln är däremot de andliga sanningarna och budskapet om frälsning förbundet med Guds gärningar i tid och rum. Den händelse som har haft den största andliga betydelsen i universum, är när Jesus försonar hela världens synd och skuld, och denna andliga händelse är samtidigt en konkret historiska händelse. Så är alltså nåd och sanning ouplösligt förenade i Bibeln.

Nåd och sanning: i Jesus Kristus

"Sanning" är ett mångfacetterat begrepp i Bibeln, vilket vi ovan har sett något av. Vi kan i Bibeln se åtminstone tre olika dimensioner av "sanning". 1. Det avser djupast sett personen Jesus Kristus, som säger: "Jag är Sanningen." 2. Vidare kan "sanning" användas för det nya liv som en kristen lever och det står då i motsättning till lögn och att leva i synd. Att "vandra i sanningen" betyder att ta vara på Guds ord och leva i ljuset av det. 3. Förutom detta personliga och etiska sanningsbegrepp så har "sanning" i Bibeln också den vardagliga betydelsen att något som sagts stämmer överens med verkligheten. I Mose lag är reglerna för vittnesmål viktiga och det krävs två eller tre vittnen för att någon ska kunna dömas. Hela förutsättningen är vikten av att det sagda ska överensstämma med fakta, hurdan verkligheten är. Viktigt att notera är att dessa tre aspekter av sanning inte ställs mot varandra eller spelas ut mot varandra i Bibeln utan alla är viktiga för Gud – och därför skulle de vara det även för oss. Vad denna förståelse av sanning betyder för bibelsynen har jag utvecklat i ett annat sammanhang,¹ men kort och enkelt kan saken uttryckas så, att Bibeln är sann i allt som den uttalar sig om.

Sanningen hos Jesus hör samman med nåden hos Jesus, och därmed är vi framme vid den djupaste orsaken till att hålla samman nåd och sanning: De förenas i Jesu Kristi person och verk. "Han var full

av nåd och sanning" (1 Joh 1:14). Allt som Gamla testamentet har att säga om nåd respektive sanning blir uppfyllt och tar gestalt i Jesus Kristus. I Kolosserbrevets första kapitlet inskärper Paulus betydelsen av Kristi person och verk. I Sonen är allting skapat (1:16). I honom är vi friköpta och har fått förlåtelse för våra synder (1:14). I honom är alla vishetens och kunskapens skatter gömda (2:3). Målet för all apostelns verksamhet är att ställa fram var människa som fullkomlig i Kristus (1:28). Vi ska lägga märke till hur dessa väldiga och kosmiska perspektiv för Paulus konkretiseras i att han *predikar* Kristus. Predikan är s.a.s. laddad med de stora och teologiska sanningar som Paulus har nämnt. Genom Guds ord – som nådemedel – blir de nu lagda in i hjärtat där evangelium tas emot i tro. På samma sätt som Kristus i Paulus tjänst är både grund och syfte, så skulle han givetvis vara det i en utbildning av församlingens ledare.

Utifrån dessa bibliska perspektiv återvänder vi till frågan om den teologiska utbildningen idag. Hur har den sett ut i Sverige? Hur ser den ut idag? Hur skulle den kunna se ut?

Teologisk utbildning

i Sverige och FFG:s tillkomst

Som ovan nämndes företrädde en viss form av den narrativa teologin vid Göteborgs universitet ungefär vid tiden för FFG:s tillkomst. Men detta var inte orsaken till planerna på en fri fakultet utan dessa hade rötterna mycket längre tillbaka i tiden, vilket andra artiklar i detta nummer belyser. Här ska den principiella frågan om teologisk utbildning vid statliga universitet kort återges. Fram till år 1953 var det ett krav att den som undervisade i teologi vid ett svenskt universitet skulle vara medlem i Svenska kyrkan. Även om detta krav inte tillmättes någon större praktisk betydelse så speglar denna rest ett större perspektiv, där det under tidigare epoker har varit en självklarhet att den som undervisar de blivande prästerna själv delar och bekänner samma tro. Men under 1900-talet genomgick den svenska universitetsutbildningen i teologi kraftiga omstöpningar.

På 1960-talet gjordes den teologiska utbildningen, med huvudmål att utbilda präster, om till en religionsvetenskaplig utbildning med en bredare målgrupp såsom lärare, journalister och andra som skulle skildra och arbeta med religion i samhället. En ny studieordning antogs 1973 och denna föregicks av en utredning som sammanfattar

dess nya idéer för religionsvetenskapliga studier: "Utredningen angående den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation" (RUMO). Idealet var en objektiv utbildning och genomgående i utredningen undviks ordet "teologi", istället används "religionsvetenskap".

Intill den dag som är idag, så är kravet på svenska universitet och högskolor att de ska vara "konfessionsneutrala" och att utbildningen inte får innehålla religiösa inslag såsom t.ex. bön. Det betyder, att den största delen i en prästutbildning, de akademiska studierna, inte tillåter läraren att inleda en lektion med bön. Undervisningen och situationen ska vara religiöst neutral, där ateister, muslimer och kristna läser samma kurser. Sådana kurser och miljöer har sitt värde för en blivande präst att ta del av men nu är de alltså huvudbeståndsdel i den svenska prästutbildningen. Det finns mycket att säga härom,² men i detta sammanhang räcker det att konstatera hur problematiken såg ut när planerna på en ny och från staten fri teologisk institution började konkretiseras på 1990-talet.

Nåd och sanning – dess grund och mål

Vi ska avslutningsvis återvända till Bibeln och se vad "nåd och sanning" ytterligare kan säga om teologisk utbildning. En av de många psaltarpsalmer som talar om nåd och sanning är 138: "Jag vill tillbe inför ditt heliga tempel och prisa ditt namn för din nåd och sanning, för du har gjort ditt ord och ditt namn större än allt" (v. 2).

1 TJ, *Som ett träd planterat vid vattenbäckar. Om bibelsyn och bibelglädje* (under utgivning i FFG:s småskriftserie).

Först anges här *grund och orsak* till Davids lovprisning: "... för du har gjort ditt ord och ditt namn stort." I detta ligger en hemlighet såväl i den enskildes lärjungaskap som i en teologisk institutions liv: det är Gud som gör verket. Det är han som är subjekt. Det kan låta märkligt att han "gör sitt ord och sitt namn stort" – är de inte redan detta? Men här möter samma mönster som senare i Fader vår. När Jesus lär oss be "helgat varde ditt namn", så kan man undra om det inte redan är det. Men Luther utlägger bönen i Lilla katekesen så, att Guds namn är i sig själv heligt men vi ber att det ska hållas heligt även hos oss. I linje med detta sägs här att Guds ord och Guds namn i sig själva är stora men Gud låter det bli stort *för oss*. Vi får se mer av vad det betyder att Kristus är Ordet, att Guds gärningar och ord är sanna och underbara, att Bibeln är den uppenbarelse som bringar detta in i vårt hjärta då tron kommer av predikan. Att allt detta blir stort och viktigt för en människa, en teologistudent, är ett Guds verk genom Anden.

Vidare i psalmen anges *målet och syftet* med "nåd och sanning". Vart leder Davids tankar på Guds nåd och sanning? Till lovprisning: "Jag vill prisa ditt namn för din nåds och din sannings skull." Studierna och erfarenheten av ny nåd och en fördjupad insikt i sanningen ska mynna ut i detta: lovprisningen av Guds namn.

"Nåd och sanning" – outslitligt, outtömligt, outsägligt rikt.

Ett motto som vi ber ska få prägla Församlingsfakulteten.

TORBJÖRN JOHANSSON

2 För mera om frågan: TJ, "Perspektiv på prästutbildning. Transcendens, immanens och bön", i ... (under utgivning).

Gunnels Massage

Djupgående svensk klassisk massage.
Nu även med Medicinsk laser.

www.GunnelsMassage.se

